

בראשית פרק כה: לידת עשו ויעקב ומכירת הבכורה

מבוא

החלק הראשון של פרק כה פסוקים א-יח (סוף פרשת חיי שרה):

חלק זה עוסק בבני הפילגשים של אברהם, לבנים אלו אברהם נותן מתנות ומשלחם מחוץ לגבולות הארץ. בהמשך מתואר מותו של אברהם וקבורתו במערת המכפלה. חלק זה מסתיים ברשימה של שנים עשר הבנים של ישמעאל, ומותו של ישמעאל.

החלק השני של פרק כה פסוקים יט-לד (תחילת פרשת תולדות):

חלק זה עוסק ביעקב ועשו - עיבורם, הולדתם, אורח חייהם, יחס הוריהם אליהם ויחסם לבכורה. חלק זה מהווה הקדמה לפרק כז - לברכות יעקב ועשו.

בלימוד פרק כה, נתמקד רק בחלקו השני של הפרק.

שאלה מכוונת למידה

א. מהי משמעות הנבואה שקבלה רבקה?

ב. מהן הסיבות לאהבת יצחק את עשו?

ג. מה למדים מפרקנו על אופיים ועל דרך חייהם של יעקב ועשו?

ד. מדוע עשיו מוותר על הבכורה? מה יחסו למכירת הבכורה?

בני יצחק - עשו ויעקב

בראשית כה

(יט) ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק:

(כ) ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה:

(כא) ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' ופתח רבקה אשתו:

(כב) ויתרצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את ה':

(כג) ויאמר ה' לה שני גוים בבטןך ושני לאמים ממעריך ופרדו ולאם מלאם יאמץ ורב יעבד צעיר:

(כד) וימלאו ימיה ללדת והנה תומם בבטנה:

(כה) ויצא הראשון אדמוני פלו פאדרת שער ויקראו שמו עשו:

(כו) ואחרי כן יצא אחיו ונדו אחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב ויצחק בן ששים שנה בלדת אתם:

(כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים:

(כח) ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אהבת את יעקב:

ההיריון: דרישת רבקה את ה', ותשובת ה'

בראשית כה

(כב) ויתרצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את ה':

(כג) ויאמר ה' לה שני גוים בבטןך ושני לאמים ממעריך ופרדו ולאם מלאם יאמץ¹ ורב יעבד צעיר:

1. עיין בפסוקים כב-כד, ונסה על פי הפשט, להציע הסבר תשובות לשאלות הבאות:

א. הדרישה של רבקה מה': לפי הפשט, מדוע רבקה הלכה לדרוש בה'?

ב. התשובה של ה' לרבקה: לפי הפשט, מה התשובה של ה' לרבקה וכיצד תשובתו עונה לשאלתה?

ג. היחסים בין שני הבנים/הלאומים: לפי הפשט, מה יהיו היחסים בין שני הבנים/הלאומים של רבקה?

¹ "ולאם מלאם יאמץ" - כל אחד מהעמים יתאמץ להתגבר על חברו.

רש"י בראשית כה, כב

(כב) ויתרוצצו - על כורחך המקרא הזה אומר דורשני, שְׁתָּם מה היא רציצה זו, וכתב "אם כן למה זה אנכי".
 ורבותינו דרשוהו: לשון ריצה, כשהייתה עוברת על פתחי תורה של שָׁם וְעָבַר - יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה - עָשׂוּ מפרכס לצאת.
 (כג) ממעיך יפרדו - מן המעים הם נפרדים, זה (עשו) לרשעו וזה (יעקב) לתומו.

2. עיין בפסוקים כב-כג, ובדברי רש"י, וענה:

- א. הדרישה של רבקה מה': לפי רש"י, מדוע רבקה הלכה לדרוש בה'?
- ב. התשובה של ה' לרבקה: לפי רש"י, מה התשובה של ה' לרבקה וכיצד תשובתו עונה לשאלתה?
- ג. אופיים של שני הבנים: איזו נקודה רש"י הוסיף שלא נזכרת כלל בפשט, על אופיים של עשיו ויעקב?

אורח חייהם של יעקב ועשו

בראשית כה

(כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים:
 (כח) ויאָהֵב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אהבת את יעקב:

"ויגדלו הנערים" - ומתוך כך התברר אופיים. מה עולה מן הכתובים לגבי דרך חייהם ואופיים של האחים? נשווה את תיאוריהם של עשו ושל יעקב, ונעיין בדברי המפרשים:

יעקב	עשו	
"איש תם"	"איש ידע ציד"	
"יושב אהלים"	"איש שדה"	
יושב אהלים - רועה צאן אביו, כמו שפירשתי אצל יושב אהל ומקנה ² .	יודע ציד - לצוד ציד להביא.	רשב"ם
ויעקב הפך עשו כי הוא איש תם.	יודע ציד - לעולם מלא מרמות, כי רוב החיות בדרך מרמה יתפשט.	אבן עזרא
תם - אינו בקי בכל אלה, אלא כליבו כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם. יושב אהלים - אהלו (בית מדרש) של שם ואהלו (ובית מדרש) של עבר.	יודע ציד - לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו 'אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן', כסבור אביו שהוא מדקדק במצות. איש שדה - כמשמעו אדם בטל וצודה (וצד) בקשתו חיות ועופות.	רש"י

3. עיין בפסוקים כז-כח ובדבריהם של רשב"ם, אבי"ע ורש"י, וענה:

- א. לפי הרשב"ם, במה עסק עשו, ובמה עסק יעקב?
- ב. מה הוסיף האבי"ע על הרשב"ם?
- ג. לפי רש"י, במה עסק עשו ובמה עסק יעקב, ומה היו תכונות האופי שלהם?
- ד. מהו ההבדל העקרוני, בין פירוש של הרשב"ם לבין הפירוש של רש"י והאבי"ע?

² "וייקח לו למך שתי נשים שם האחת עדה ושם השניית צלה. ונתלד עדה את יגל הוא היה אבי יושב אהל ומקנה". (ברש"י ד יט-כ)

יחסם של יצחק ורבקה ליעקב ועשו

בראשית כה, כח

וַיֹּאֲהֵב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בְּפִיו
וַרְבֵּקָה אֲהָבָת אֶת יַעֲקֹב.

4. מה בא הפסוק ללמדנו על ההבדל בין אהבת יצחק ואהבת רבקה לבנים?

בראשית כה, כח

וַיֹּאֲהֵב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בְּפִיו וַרְבֵּקָה אֲהָבָת אֶת יַעֲקֹב.

רש"י	ספורנו
יודע ציד - לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו 'אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן?', כסבור אביו שהוא מדקדק במצות.	ויהאב יצחק את עשו - גם את עשו אף על פי שידע בלי ספק שלא היה שלם כיעקב. ורבקה אוהבת את יעקב - לבדו מפני שהכירה ברשעו של עשו.

5. מה ההבדל בין תפיסת הספורנו את יחסו של יצחק לעשיו לבין תפיסתו של רש"י?

מכירת הבכורה

בראשית כה

- (כט) וַיִּזְדַּע יַעֲקֹב נְזִיד וַיָּבֵא עֵשָׂו מִן הַשְּׂדֵה וְהוּא עֲגִיף :
 (ל) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל יַעֲקֹב הֲלֵעִיטֵנִי נָא מִן הָאֲדָם הָאֲדָם הִזֶּה כִּי עֲגִיף אֲנֹכִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֲדָוָם :
 (לא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כִּיּוֹם אֶת בְּכֹרְתְּךָ לִי :
 (לב) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לְמוֹת וְלָמָּה זֶה לִי בְּכֹרָה :
 (לג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשְּׂבִיעָה לִּי כִּיּוֹם וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת בְּכֹרְתוֹ לְיַעֲקֹב :
 (לד) וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וְנִזְיָד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֶּה וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה : ס

מדוע עשו מוותר על הבכורה?

אבן עזרא בראשית כה, לא-לב

מכרה כיום את בכורתך לי - ... והבכורה שיקח פי שנים בממון אביו. הנה אנכי הולך למות - וטעם הנה אנכי הולך למות שבכל יום ויום הוא מסתכן בעצמו כאשר יצא לצוד שמא יהרגוהו החיות, ויתכן שימות קודם אביו.

רש"י בראשית כה לא-לב

מכרה כיום את בכורתך לי - לפי שהעבודה (בקורבנות) בבכורות. אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקב"ה. הנה אנכי הולך למות - אמר עשו מה טיבה של עבודה זו (עבודת הקורבנות המוטלת על הבכורים)? אמר לו כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה, כאותה ששנינו אלו הן שבמיתה שתויי יין, ופרועי ראש. אמר אני הולך למות על ידה, אם כן מה חפץ לי בה.

6. עיין בפסוקים לא-לב ובדברי אבי"ע ורש"י, וענה?
א. לפי האבי"ע ורש"י, מה מקנה הבכורה לבכור?
ב. לפי האבי"ע ורש"י, מדוע עשיו מוותר על הבכורה?
ג. מה ההבדל העקרוני בין שני הפירושים?

יחסו של עשו למכירת הבכורה

בראשית כה

(לג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הַשְּׁבִעָה לִי כִּי־אֵם וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת בְּכֹרְתוֹ לְיַעֲקֹב:
(לד) וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֶּה וַיִּקַּם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֹז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה:

7. הבא שלוש ראיות מפסוקים לג-לד על יחסו המזלזל של עשו לבכורה.

☒ רמב"ן בראשית כה לד

ואמר ויאכל וישת ויקם וילך ויבז - כי אחר שאכל ושתה חזר השדה אל צידו, וזו סיבת בזוי הבכורה, כי אין חפץ בכסילים רק שיאכלו וישתו ויעשו חפצם בעתם, ולא יחושו ליום מחר.

8. איזה הסבר נוסף מביא הרמב"ן המלמד על כך שעשו זילזל בבכורה?

☒ ספורנו בראשית כה, לג-לד

וימכור את בכורתו - במחיר שפסקו ביניהם ולא חשש הכתוב לבארו.
ויעקב נתן לעשו - לקנות בקנין חליפין בנזיד או בכלי אשר בו הנזיד על דרך שלף איש נעלו ונתן לרעהו (רות ד, ז).

9. לפי הספורנו, מהו מחיר מכירת הבכורה? והאם לפי פירוש הספורנו ניתן לדעת על יחסו של עשו ל"בכורה"?

עשו הנוכל

ראינו שבעת 'מכירה הבכורה' עשו לא סבר שיעקב עשה לו עוול כשהוא קנה ממנו את הבכורה, אך בפרק כז עשו יתאר את מכירה הבכורה כעוול שעשה לו יעקב:

בראשית כז, לו

וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פְּעַמִּים אֶת בְּכֹרְתִי לָקַח וְהִנֵּה עָתָה לָקַח בְּרֹכְתִי וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶצְלָתָ לִי בְרֹכָה: